

УДК 37.011.3–051:17.022.1

ВОЛОДИМИР ІЩЕНКО

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МОЛОДОГО ПЕДАГОГА НА ОСНОВІ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ

У статті теоретично обґрунтовано сутність педагогічного самоменеджменту у контексті розвитку його функцій у молодих педагогів. Професійну діяльність педагога розкрито як діалектичну єдність процесів педагогічного менеджменту та самоменеджменту.

Ключові слова: професійний імідж, педагогічний самоменеджмент, управління, професійне становлення.

Постановка проблеми. Згідно з вимогами до сучасного фахівця освіти, важливе місце в структурі готовності до професійно-педагогічної діяльності має належати управлінській компетентності вчителя, оскільки, з одного боку, він є керівником й організатором життя та діяльності учнів, з іншого – покликаний готувати своїх вихованців до життя за нових економічних умов. Інноваційний тип розвитку системи національної освіти загострює потребу навчальних закладів у висококваліфікованих педагогах, здатних як до компетентного управління процесом розвитку творчого потенціалу учня, так і творчого саморозвитку та особистісно-професійного самовдосконалення.

Соціально-освітні зміни в Україні, засновані на розробці і затвердженні державних освітніх стандартів нового покоління, особливо відбиваються на вимогах до професійної підготовки вчителя і його становлення як фахівця. Як показало вивчення практики роботи загальноосвітніх навчальних закладів, в сучасних умовах спостерігаються протиріччя між новими завданнями, що стоять перед педагогічними працівниками, і якістю їх реальної професійної діяльності. Особливо це стосується молодих учителів, які, під час професійної діяльності, незважаючи на теоретичну підготовку у вищих навчальних закладах, виявляються не готовими до вирішення проблем соціально-педагогічного та психологічного характеру, отже не можуть вирішувати сучасні завдання школи. Гуманістична зорієнтованість системи управління навчальним закладом актуалізує необхідність гармонійного поєднання професійного самовдосконалення педагога з його особистісним розвитком. Адже в умовах сьогодення конкурентоздатність педагогів залежить не тільки від якості оволодіння ними сучасними професійними знаннями, ступеня їх педагогічної та інформаційної культури, а й значною мірою від уміння керувати розвитком особистісних характеристик – ініціативності, цілеспрямованості, самодостатності, самоефективності. У зв'язку з цим особливої значущості набуває проблема розвитку професійного іміджу особистості молодого педагога, ефективність якого залежить не тільки від педагогічної майстерності, а й від технологій самоменеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслена проблема висвітлена сучасними науковцями в різних аспектах: теоретичні засади педагогічного менеджменту (В. Бондар, К. Вазіна, Л. Даниленко, Л. Пермінової, М. Приходько В. Симонов); творчий саморозвиток особистості педагога (Л. Ахмедзянова, Н. Кузьміна, О. Рудницька, В. Семиченко, С. Сисоева); розвиток педагогічної рефлексії та механізмів рефлексійного управління навчально-виховним процесом (О. Анісімов, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська), формування педагогічного мислення, свідомості й самосвідомості (Г. Нагорна, Є. Рогов, О. Цокур), саморегуляція педагогічної діяльності (О. Саннікова, О. Чебикін, Т. Яценко); психології менеджменту (М. Боришевський, Л. Карамушка, Н. Карасьова, О. Філь) [2].

Чимало досліджень підкреслюють важливість якісної професійної підготовки майбутнього вчителя, сучасних підходів до професійного становлення і розвитку молодого педагога, його психолого-педагогічної компетентності. Різні аспекти вирішення зазначених вище питань розкриті в працях

С. Вершловскої, Г. Лесохіна (психолого-педагогічні проблеми діяльності вчителя), Б. Д'яченко (розвиток професіоналізму молодого вчителя в системі післядипломної освіти), І. Жерносека, В. Маслова, М. Красовицького (підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, зокрема, молодих), Н. Лісової (розвиток психолого-педагогічної компетентності молодого вчителя в системі післядипломної освіти), А. Солодухова (психологічні основи процесу професійної адаптації молодого вчителя), В. Радула (соціальна зрілість молодого вчителя і соціально-педагогічні умови його професійного становлення) та інших.

Однією з характерних особливостей модернізації сучасної системи освіти України є потреба у висококваліфікованих педагогічних кадрах, зокрема, молодих вчителів, які мають сформований професійний імідж і здатні його розвивати під час своєї педагогічної діяльності. У наукових розробках останніх років зроблені перші спроби дослідити проблему професійного іміджу педагога як соціально-психологічний феномен (Д. Березіна, А. Калюжний, А. Кононенко, Ж. Попова), як соціокультурне явище (І. Черемушнікова), як засіб реалізації гуманістичної концепції освіти (В. Черепанова), як фактор здоров'язбереження суб'єктів освітнього процесу (М. Варданян). Окремі аспекти формування педагогічного іміджу та "професійного образу Я" викладача вищої школи, закономірності становлення педагогічної майстерності педагогічних кадрів та формування професійно важливих якостей майбутніх менеджерів освіти описані в наукових дослідженнях І. Володарського, Н. Гузій, І. Зязюна, В. Ісаченко, Я. Коломинського, Н. Кузьміної, О. Цокур, А. Чебикіна, І. Чертикової [4].

Аналіз зазначених наукових досліджень показує, що головним серед організаційно-педагогічних умов, що забезпечують розвиток професійного іміджу молодого педагога, є використання знань самоменеджменту як дієвого засобу здійснення ефективної професійно-педагогічної діяльності. Знання функцій і технологій самоменеджменту могли б значно підвищити ефективність педагогічної діяльності та професійної майстерності молодого педагога, проте наукові дослідження в цьому аспекті не проводилися, а педагогічна практика характеризується лише фрагментарним впровадженням засад самоменеджменту в навчально-виховний процес освітніх установ.

Однак, аналіз сучасної наукової літератури показав, що питання впливу та значення самоменеджменту, здатного не тільки змінити якість педагогічної діяльності молодого педагога, але і стимулювати його до розвитку власного професійного іміджу, поки не отримав достатнього наукового обґрунтування в психолого-педагогічних дослідженнях.

Мета статті – теоретично обґрунтувати педагогічний самоменеджмент як передумову ефективної професійної діяльності учителя та професійного іміджу молодого педагога в його педагогічній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. На відміну від традиційно вживаного у вітчизняній психолого-педагогічній літературі поняття «керування» термін «менеджмент» більш адекватно враховує нові реалії педагогічної дійсності, зумовлені дією нових засобів та інноваційних технологій навчання. Саме тому, ознайомлення з теорією педагогічного менеджменту і самоменеджменту допоможе педагогу по-іншому зрозуміти сутність своєї професійної ролі. Як фахівець нового типу, він є менеджером навчально-пізнавального процесу (організатором та координатором навчально-пізнавальної та ігрової діяльності учнів). Прикметно, що на сучасному етапі розвитку наукових досліджень з питань виховання особистості школяра, майбутнього громадянина розвинутої країни, все більшого значення набуває потреба у розвитку особистісної «Я-концепції» дитини, підготовка її до нових соціальних умов майбутнього тощо. Самоменеджмент трактується науковцями як послідовне і цілеспрямоване використання ефективних методів роботи в практиці освіти і самоосвіти. Зокрема, дослідник Н. Лукашевич вважає, що менеджмент є комплексом загальних підходів, що забезпечують компетентно-професійне управління власною кар'єрою як системою ефективних прийомів і методів самопізнання, самооцінки, самореалізації і саморозвитку з метою досягнення поставлених життєвих цілей і завдань. Підхід до самоменеджменту як технології дозволяє, на його думку, застосувати методи загального менеджменту до особистісно-професійної діяльності кожної людини. Отже, самоменеджмент є багаторівневим процесом самодіяльності особистості, що характеризується усвідомленим і раціональним управлінням власним життям і творчим саморозвитком. Це – цілеспрямоване і послідовне оволодіння навичками самоуправління, самоорганізації, саморегуляції, самовиховання з метою неперервного саморозвитку і самореалізації у професійній діяльності. Підхід до самоменеджменту як педагогічної технології простежується у роботах Г. Нікіфорова, О. Винославської [3]. Зокрема, дослідниця О. Винославська аналізує специфіку самоменеджменту викладачів і зауважує, що метою самоменеджменту викладача є досягнення та вдосконалення індивідуальної педагогічної технології: аналіз і формування особистісних педагогічних цілей; розробка планів і альтернативних варіантів педагогічної діяльності; самоорганізація особистістю навчального процесу з метою реалізації поставлених педагогічних завдань; контроль-самоконтроль (коригування цілей

власної діяльності). У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях (Л.Артемової, А.Бондаренко, Л.Поздняк) сформувався стійкий уявлення щодо структури професійної діяльності педагога, які ґрунтуються на положенні про її детермінованість віковими та індивідуальними особливостями учнів та метою навчально-виховного процесу. Ми розглядаємо педагогічний самоменеджмент учителя як цілеспрямоване застосування педагогом найбільш ефективних методів, прийомів та технологій професійного самовдосконалення з метою оптимального використання власного потенціалу, суб'єктних особливостей та часу. За такого підходу педагогічний самоменеджмент виступає як спосіб систематичної самоорганізації з метою приведення власної особистості у необхідний для творчої професійної діяльності стан, що дозволяє ефективно вдосконалювати професійні якості, створювати системи ціннісних орієнтацій та творчо-педагогічної активності особистості.

Гуманістичний підхід у сучасній освіті передбачає не тільки компетентність спеціаліста і володіння ним системою знань, умінь і навичок, а й висуває особливі вимоги до професійно-особистісних якостей педагога, так як педагог є інструментом впливу на учня. Це особливо важливо, коли йдеться про професійно-педагогічну діяльність вчителя, який поступово перетворюється з вишівського теоретика в шкільного практика зі своєю певною системою цінностей і комплексів людських чеснот. Професіоналізм молодого педагога визначається не тільки спектром професійних компетенцій, але і здатністю себе самопрезентувати як всебічно розвинену і гармонійну особистість. Такий підхід до формування в сучасного молодого педагога нового мислення передбачає розвиток професійного іміджу, його ефективну реалізацію під час педагогічної діяльності. Тому, професійний імідж розуміється як форма життєвого прояву педагога, за допомогою якої він, активуючи особистісно-ділові якості, професійно та особистісно самостверджується.

Як показує практика, молодий педагог, починаючи свою професійну діяльність, не готовий якісно і ефективно здійснювати процес навчання і виховання, оскільки не має сформованих практичних навичок, науковості аналізу та узагальнення науково-практичної інформації, застосування набутих знань у виші за допомогою сучасних форм і методів навчання, комунікаційно-інформаційних технологій, високого рівня комунікативності, раціонального використання власного робочого часу. На жаль, молодий педагог не завжди може самопрезентувати особистий позитивний професійний імідж [1].

Ефективність та успішність професійного іміджу молодого педагога залежить від знання основ самоменеджменту, оскільки будь-який фахівець, не здатний повною мірою керувати собою, своїми діями, інформаційними ресурсами, навряд чи зможе розраховувати на позитивне сприйняття себе іншими, комфортність у відносинах з учасниками навчально-виховного процесу.

Необхідність використання менеджменту, в тому числі самоменеджменту, в педагогіці пов'язана з тим, що вся система управління розглядається на рівні створення таких організаційних і психолого-педагогічних умов, які дозволяють забезпечувати ефективний розвиток освітньої установи. Проте використання основ менеджменту виявилось важливим не тільки на рівні функціонування навчального закладу, а й під час професійної діяльності педагога. Навіть добре структурований і підготовлений за всіма вимогами сучасний урок не буде успішним, якщо вчитель не володіє навичками управління класом. Таким чином, сутність педагогічної діяльності як специфічної форми соціального управління полягає в застосуванні самоменеджменту, який, на думку В.Мусієнко-Репської, об'єктивно властивий кожному з учасників навчально-виховного процесу як сфери їх спільної роботи. Про доцільність застосування в практичній діяльності молодого педагога основ самоменеджменту пише академік В.Лазарев, який вважає, що кожен випускник вишу повинен бути підготовлений до роботи з людьми, мати внутрішню активність, бути рефлексивним, мати здібності до самоорганізації, самоствердження і самореалізації, вміти керувати собою, чітко планувати свій робочий і вільний час, проявляти здатність до самомотивації, самостійності та самовдосконалення, наявність управлінських умінь, навичок і знань.

Поняття самоменеджменту в сучасній науці розглядають у різних контекстах і його визначення зводяться до того, що самоменеджмент, в першу чергу, це техніка правильного використання часу. Самоменеджмент припускає саморозвиток особистості, заснований на самопізнанні, самовизначенні, самоврядуванні, самовдосконаленні, подоланні стереотипів свідомості, самоконтролі і, як підсумок, самореалізації в обраній сфері діяльності. Така робота над собою дозволяє розкрити весь свій творчий потенціал і максимально використати свої можливості і здібності.

Як показує практика, більшість молодих вчителів, починаючи свою професійну діяльність, стикаються з рядом причин, які, в першу чергу, залежать від невміння правильно організувати свій робочий день і раціонально використовувати час. Це позначається на неуспішності виконувати важливі педагогічні завдання (підготовка до уроку, перевірка зошитів, самоосвіта і т.д.), наявності помилок при виконанні своїх функцій, незадоволеності роботою і вибором професії, підвищення рівня стресів,

зменшенні мотивації праці та рівня власної кваліфікації, збільшенні витрат при виконанні роботи. Тому, знання основ самоменеджменту для молодого педагога – це використання традиційних та інноваційних методів роботи в повсякденній педагогічній практиці з метою оптимальної організації власного часу.

Так, сутність самоменеджменту на рівні гностичної діяльності педагога у ставленні до себе визначається як процес самопізнання і самосприймання ним своєї особистості як фахівця через «бачення», розуміння і прийняття свого професійного «Я» особистісному та суб'єктному рівнях. В означеному контексті самоменеджмент у формі різних актів самодослідження (самоспостереження, самоконцентрація, самозвіт, самоаналіз, самооцінка) є процесом цілеспрямованого одержання педагогом інформації щодо розвитку необхідних для ефективного входження в педагогічну професію якостей своєї особистості. Самоменеджмент на рівні проектувальної і конструювальної діяльності вихователя в особистісному вимірі реально здійснюється як єдність процесів самопрогнозування і самопрограмування. При цьому, означений феномен виявляється у процесі планування стратегій і тактик своєї поведінки на кожному з етапів педагогічної діяльності шляхом відпрацювання конкретних алгоритмів професійних дій та їх послідовності у процесі вирішення педагогічних завдань. Сутність самоменеджменту на рівні організаторської діяльності педагога у сфері навчально-виховного процесу визначається як процес самоорганізації його зусиль, спрямований на практичну реалізацію окреслених перед собою цілей і завдань, програм і алгоритмів дій, що здійснюється через самоактуалізацію, самообілізацію, самостимуляцію, самопрезентацію, самопереконавання, самонавіювання, самоаналіз, самосхвалення, самозаохочення. Самоменеджмент на рівні комунікативної діяльності педагога, спрямований на встановлення і підтримування як прямого, так і особливо зворотного інформаційного зв'язку з самим собою, є процесом саморегуляції ним власної поведінки і дій на кожному з етапів навчально-виховного процесу.

Отже, педагогічний самоменеджмент учителя виступає: цілісним конструктом особистісного рівня, що забезпечує ефективність педагогічної діяльності; механізмом стимулювання індивідуальної стратегії самореалізації кожного педагога; багаторівневим процесом творчої самодіяльності педагога, інтегральною складовою його професійної «Я-концепції»; способом самоорганізації навчально-виховної роботи з урахуванням максимально ефективного використання творчих можливостей, здібностей і часу педагога

Висновки. Вивчення формування та розвитку професійного іміджу сучасного педагога, в тому числі молодого вчителя, є важливим завданням дослідження у сфері педагогіки та педагогічної іміджології.

Педагогічний менеджмент і самоменеджмент як об'єктивні феномени характеризують специфіку професійної діяльності педагога, функціонують у єдності та взаємозв'язку. Педагогічний самоменеджмент є багаторівневим процесом творчої самодіяльності педагога, інтегральною складовою його професійної «Я-концепції», що протікає як безперервна зміна його внутрішньо-особистісних станів та професійно-важливих якостей. Ознайомлення учителів з основами педагогічного самоменеджменту сприятиме формуванню в них умінь нестандартно розв'язувати педагогічні проблеми, забезпечить досягнення цілей розвитку особистості дитини, здатної до життя у нових соціальних умовах.

Список використаних джерел

1. Іщенко В.І. Роль самоменеджменту в запобіганні професійного вигорання працівників освіти / В.І. Іщенко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 2 до Вип.36 : Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – Випуск 13. – К.: Гнозис, 2016. – С. 206–213.
2. Колпаков В. Самоменеджмент людини: стратегії і тактика / В. Колпаков // Персонал. – 2002. – № 10. – С. 56-61.
3. Плахотнюк Н.П. Структурно-функціональний аналіз інноваційної педагогічної діяльності як цілісної системи / Н.П. Плахотнюк // Вісник Житомирського державного університету. – 2008. – Випуск 42. Педагогічні науки. – С.78-82.
4. Симодейко С.І. Самоменеджмент майбутніх учителів початкових класів як педагогічна проблема / С.І. Симодейко // Наука і освіта. Науково-практичний журнал. – 2011. – № 6. – С. 209-212.

Стаття надійшла до редакції 11.10. 2017 р.

ISCHENKO V.

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL IMAGE OF YOUNG TEACHER ON THE BASIS OF SELF-MANAGEMENT

In this article, the essence of pedagogical self-management in the context of the development of its functions in young educators is substantiated theoretically. The professional activity of the teacher is revealed as a dialectical unity of the processes of pedagogical management and self-management. The importance of self-improvement of professional skills and skills of a modern teacher in connection with new requirements for the development of the personal "I-concept" of a child, preparation for a new social conditions of the future is grounded.

The pedagogical self-management of the teacher as a purposeful application by the teacher of the most effective methods, techniques and technologies of professional self-improvement with the purpose of optimal use of own potential, subject features and time is considered.

The concept of professional image as a form of life's manifestation of the teacher is revealed, with the help of which he activates personal and business qualities professionally and personally self-asserting.

It is revealed that the effectiveness and success of the professional image of a young teacher depends on the knowledge of the basics of self-management, since any specialist who is not able to fully manage himself, his actions, information resources.

Conclusions are made on the importance of mastering the basics of pedagogical self-management, which will promote the formation of teachers' skills to non-standard solving pedagogical problems, will ensure the achievement of the goals of the development of the personality of a child capable of living in new social conditions.

***Ключевые слова:** профессиональный имидж, педагогический самоменеджмент, управления, профессиональное становление.*